

Rimmade rysare med rötter i medeltiden. Studier i balladernas dramaturgi och stil

Av Gunilla Byrman

Under några år har jag bedrivit textstudier i medeltida ballader, en genre med rötter i medeltiden. Parallellt med detta har jag även studerat autentiska förundersökningar om våld i nära relationer i ett annat projekt. Det är slående hur likartad tematiken i dessa formmässigt väsensskilda material är. Vanliga teman som framträder i båda genrerna är svartsjuka, olycklig kärlek, avundsjuka, missbruk av varierande slag, sociala hierarkier, kampen mellan könen, incest, våld och död. Därför lekte jag med tanken att balladtexterna kan ses som medeltida rysare eller spänningsromaner på vers.

Ulf Carlsson (2011) har genomfört en översiktsstudie av deckargenren och delvis kartlagt tematiken i genren från andra världskriget till mitten av 1960-talet. Han diskuterar deckargenrens förändringar i ett samhällsligt perspektiv där genredrag som asocialitet och våld har en given plats. Vidare uppehåller han sig särskilt vid mördarna och offren (2011:28–33) och kvinnobilder i deckarna (2011:33–35).

I de autentiska förundersökningstexter som jag har studerat finns sociala konstruktioner av kvinnor och män i de skrivna förhørsreferaten (se vidare Ask & Byrman 2010). Dessa utredningstexter är sammanfattningar skrivna av poliser som utreder brotten, och texten baseras på de förhörda muntliga berättelser. I texter kan de inblandades röster klinga mer eller mindre starkt. Språkliga variabler som jag analyserar är perspektiv, röster och ordval, eftersom dessa kategorier sammantaget är ett sätt att få syn på hur brottsoffer och misstänkt representeras i texterna. Stilen i mitt material ligger ibland inte så långt från den som finns i Leif GW Perssons deckare *Den döende detektiven* (2010), där svävande anföring är ett återkommande drag.

Ingetora Gumbel har också studerat förhörstexter och fördjupat sig i hur poliserna i dem konstruerar sociala stereotyper. Hon visar att texterna inte bara är kommunikativa verktyg i en rättsprocess, utan också en spegel av samtida kultur och rådande syn på mäns våld mot kvinnor (Gumbel 2000). Hon menar att offer ofta konstrueras efter sociala attribut som rör klass, etnicitet och missbruksproblem. Dessa sociala variabler åskådliggörs också ofta i nutida deckare (jfr exempelvis Persson 2010).

Mikael Tapper ger en fyllig och förtjänstfull exposé över inflytelserika polisberättelser i romaner och filmer under perioden 1965 till 2010. Hans ambition i avhandlingen *Snuten i skymningslandet* (2011) är att åskådliggöra Sveriges idé- och kulturhistoria sedda genom dessa litterära genrer.

Här ska jag enbart diskutera stilen i texter som kan betraktas som en versifierad föregångare till dagens deckare eller spänningsromaner, nämligen medeltida ballader.

I denna genomgång kommer jag att redogöra för balladernas dramaturgi och några typiska stildrag, där syntaktiska fenomen ingår. Att göra syntaxstudier i litterära genrer kan vara givande, eftersom sådana studier också avslöjar något om balladens stil.¹

Syftet

Syftet är att utreda vad som utmärker balladernas uppbyggnad och stil i stort, och vad som karakteriserar balladsyntaxen, varvid särskild vikt läggs vid fundamentfältets² struktur, dvs. hur satsernas inledning före det tempusböjda verbet konstrueras. Jag frågar mig förutsättningslöst: Om vi inte har rak ordföljd, dvs. subjekt följt av tempusböjt verb, vilket satsled står då i fundamentet? Om vi har en annan satsdel än subjektet i fundamentet har vi att göra med inverterad ordföljd eller inversion. Denna stilistiska företeelses eventuella koppling till dramaturgin i balladerna vill jag studera. Det som läggs under lupp är om det finns någon koppling mellan inversion och intensiteten i balladberättelserna.

Stilistiskt sett innebär inversion i balladerna att det framflyttade satsledet framhävs, vilket skapar emfas i berättandet. Frågan är om detta kan kopplas till stilenheter i balladernas berättelsestruktur, exempelvis varierad repetition, balladformler eller något annat i narrativet.

I antologin *En värld för sig själv. Nya studier i medeltida ballader* (Byrman 2008) gjorde jag en näranalys av syntaxen i den nyfunna skämtballaden ”Osteknoppen” i George Stephens manuskriptsamling och upptäckte då kopplingen mellan balladens inversion och dramatikens stegring i berättelsen. Nedan följer ett utdrag ur *Osteknoppen*:

IV

Konungen skar den lilla Ost-knopp itu,
Och ut kom en märr med fölerna sju.
De sutto på golfvet och doppade.

V

Konungen sade: – ”Det är väl mera än!”
Och ut kom en ko med kalvarne fem.
De sutto på golfvet och doppade.

VI

Före kom en anka, och efter kom en gås;
Och efter kom en smed, han smidde på en lås.
De sutto på golfvet och doppade

I citatet ovan har berättelsen kommit in i en spännande fas, där det kommer allehanda djur och människor ur en liten osteknopp som kungen hanterar (se vidare Byrman 2008:303–306). Vi ser att många av fundamenten i verserna (här understrukna) är inver-

1 Jag var under fyra år engagerad i projektet *Intermedialitet och den medeltida balladen*. Upphovet till projektet var att fyra kapslar med bortglömda ballader – George Stephens manuskriptsamling (GSMS) – hittades på Stadsbiblioteket i Växjö i början på 2000-talet.

2 Fundamentfält är ett begrepp som står för platsen före det tempusböjda verbet, som även kallas finit verb.

terade. Just här är det verbpartiklarna som finns i fundamenten, vilket ger en extra stark emfas eftersom det är så ovanligt. Iakttagelsen gjorde att jag funderade över om inversion kan vara ett drag som generellt utmärker ballader och i så fall när det förekommer i narrativet; det är bland annat detta jag ska utreda nedan.

Material och metod

För de allmänna stiliakttagelserna har jag haft hela balladmaterialet till min hjälp, dvs. *Sveriges medeltida ballader*, SMB, och George Stephens manuskriptsamling (GSMS) som förvaras på Stadsbiblioteket i Växjö. För undersökningen av den inverterade ordföljdens koppling till dramaturgin har jag endast använt kämpavisor i SMB. I materialet ingår alltså kämpavisor ur SMB, vari även ingår GSMS:s 9 kämpavisor; totalt är det 23 ballader i olika versioner och varianter som jag underkastar syntaxanalys.

Utgångspunkten för mitt val av kämpavisor är Elias Wesséns tanke att dessa har det mest ålderdomliga språket av alla ballader med språkgods från den isländska litteraturen – rid-darromanerna och Eddan (Wessén 1928:69). Om det förhåller sig så ska givetvis kritiskt diskuteras, även om tanken inte är orimlig. För att inte få alltför liten korpus har jag excerperat den längsta av alla versioner och varianter i SMB inom varje balladtyp, och om två är lika långa har jag valt den tidigast dokumenterade. Materialets ålder är i tidsspannet från år 1600 till 1919. Metoden är närläsning och grammatisk analys med kvantitativa inslag. Jag har delat in materialet i makrosyntagmer.³ Därefter har jag noterat vilken satsdel som finns i fundamentet för att kunna ta ställning till om inversion föreligger eller ej. Se vidare materialets sammansättning och härkomst i tabell 1.

Balladgenrens epik och stil

Balladgenren byggs upp av strofisk, sluttrimmad vers med omkväde. Stroferna är tvåradiga med slutomkväde eller tvåradiga med mellan- och slutomkväde eller fyrradiga med slutomkväde. Det sistnämnda är vanligast i kämpavisor. Balladstrofen har fyra betonade stavelser och ett godtyckligt, men ändå begränsat antal obetonade, och stroferna har parvisa rim, som ger en knittelliknande vers.

Balladen innehåller oftast en dramatisk historia med stående formler och omkväden med koncentration och intensitet i det språkliga uttrycket. Textstrukturen i balladerna byggs upp av textelement, som är genreberoende och stommen i alla balladers uppbyggnad (jfr Byrman 2008:310). Berättartekniken är objektiv utan kommentar, värdering eller moralisk ståndpunkt. Snabba scenbyten och koncentration på väsentliga element ger dramatisk effekt. Strukturellt består balladen av berättande och beskrivande strofer samt dialogstrofer. Berättelsen startar ofta *in medias res*, dröjer kvar i en situation i ett antal strofer, varefter man hamnar i nästa scen utan direkt övergång. Denna teknik kallas i engelsk balladforskning för *leaping and lingering* och är utmärkande för balladstilen (Richmond 1990:316).

³ Begreppet makrosyntagm kan definieras som 'minsta meningsfulla syntaktiska enhet i språket'. I skriftspråk är det ofta en huvudsats med eventuella komplement (jfr Jörgensen & Svensson 1986:156). I äldre svenska kan det ibland vara svårt att avgöra vad som är bisats respektive huvudsats.

Stildraget upprepning är vanligt i balladerna, liksom i annan folkdiktning. Detta yttrar sig genom parallellstrofer, ibland synonymstrofer, upprepade strofer som liknar varandra förutom att någon detalj är förändrad, och ofta är det slutet som varierar. Här följer ett exempel på detta från Den stridbara jungfrun (v. 20–23, SMB 207C):

Lille Bror han kasta' sina handskar uti mark
I mig så skall ni finna en pojke som är stark

Ja Lille Bror han vände om grå gångaren sin
Ja de 300 kämpar lade han alla i en ring.

Ja, Lille Bror han hade sig en fåla som var spak
Så tog han sköna jungfrun och satte på hans bak.

Ja Lille Bror han rider sig till rosende lund.
Der lyster han att hvila sig en liten stund.

Genom sådan varierad upprepning (*incremental repetition*) har traditionsbärarna – sångerskorna eller sångarna – kunnat uttrycka engagemang och empati, vilket de s.k. objektiva partierna i balladen undviker. Sådana avsnitt har sannolikt tillkommit genom traditionsbärarnas ingrepp. Sven-Bertil Jansson påpekar att:

[K]vantiteten är inte till för dess egen skull. Den är i stället ett sätt att skapa kvalitet, det vill säga att ge vissa egenskaper eller dimensioner åt partier som sångaren vill markera. [– –] Den [balladen] arbetar med yttre medel, som att låta mängd betyda styrka eller djup. Balladens skeende utspelar sig på ett ytplan. Det rör sig som vågor. När vågorna blir höga och tunga vittnar de om att starka känslor är i rörelse. (Jansson 1999:215–216)

Eva Lilja, litteraturprofessor med metrik som specialitet, framhåller att muntlig dikt måste innefatta system av upprepningar för att kunna uppfattas av åhörarna. Väl medvetna om detta kan de muntliga traditionsbärarna utveckla ”en serie poetiska grepp såsom fasta formler, enkla ord och korta meningar” (Lilja 2005:7).

I omkvädet finns balladens essens samlad med subjektiva och lyriska drag och i det kan även balladnarrativets essens finnas förborgad.⁴ Omkväderna kan bestå av allusioner på innehållet, t.ex. ”dett dunnar under the Raske Håffmän där de utride” (SMB 198A) och ”De tolv starka kämpar” (SMB198 Aa) eller på uppförandet ”I riden uth om en afton” (SMB 203B). Det kan ibland utgöras av naturlyriska, stämningsskapande fraser med eller utan anknytning till innehållet, t.ex. ”– Falken då, – (Hade icke jag en broder) – Man spelar i Paulun” (SMB 202B) och ”– För du är den, Du är den Som jag har älskat från min ungdom” (SMB 207C). Det ska sägas att orden *älska* och *kärlek* är ovanliga i balladerna. Även om kärlek mellan kvinna och man och mellan fränder ständigt är närvarande under ytan, så är det inget det talas högt om.

Balladspråket framstår som ålderdomligt och formelbundet. Texten består av stiliserade uttryck som återkommer i de flesta ballader. Mallade epitet för personpresentation är legio,

4 I magisteruppsatsen *Balladspår i modern svensk litteratur* finns en längre och klagörande genomgång av balladernas stil och språk, som min presentation delvis bygger på (Schrevelius 2008:10–15).

t.ex. ”stolts jungfrun” och ”Två roser⁵ och ädeliga blommor” och stereotypa attribut som ”fagergult hår” och ”skarlakan röd”. Vanliga sceneribeskrivningar är ”i rosendelund”, ”på vitan sand”, ”söder under ö” och allittererande rekvisita som ”gångare grå” och ”rinnare röd” (’rhenguldet rött’) finns i många riddarvisor. Alliteration i ballader påträffas främst i fasta uttryck som de sistnämnda.

Alla bevarade fraser och formler bildar ett traditionsbundet poetiskt språk. Det präglas också av arkaiska ordformer som ofta relaterar till medeltida kulturförhållanden. Språkliga exponenter av detta kan man se i fasta uttryck som ”brune brand” (’metallglänsande svärd’) och ”riddaren båld”.

Elias Wessén poängterar balladernas stora språkliga betydelse (1928:69) och anser att det framför allt är den bundna formen som har bidragit till att konservera språket. Visor har inte i samma grad som exempelvis folksagan utsatts för talspråksinflytande och dialektinslag. Wessén menar också att nedteckningar av ballader har skett på ett dialektfritt gammaldags språk. Jag anser att det kan och måste diskuteras om det är nedtecknarnas eller sångarnas språk som vi möter i balladerna. Karl-Ivar Hildeman ansluter sig till Wesséns åsikt om detta och menar att: ”Känslan av att handskas med ett åldrigt och literärt material har avvisat dagliga talvanor” (Hildeman 1985:248).

Wessén listar åtskilliga exempel på balladspecifika språkdrag av medeltida karaktär. I ordförrådet framhåller han särskilt substantivet *mår* som är en gammal form med bevarad R-nominativ av *mö* och *ungersven* med äldre bevarad nominativform. Adjektiven *fager* och *vän* i betydelsen ’vacker’ förekommer i balladerna, medan det yngre adjektivet *vacker* inte finns belagt.

Pleonastiska småord tillhör också balladlexikonet, främst ordet *alt* (allt). Det används speciellt som fyllnadsord framför prepositionsuttryck och bisatser: ”Det bodde en fiskare *allt* uppå en ö”. Ordet står i regel i upptakt, ofta för att skapa fler trycksvaga stavelser. Ordet *så* kan ha samma funktion: ”Om henne *så* skola vi fäkta i dag”. Även pronomina *hon* och *han* förekommer i balladerna. Imperativ med utsatt subjekt är nästintill obligatoriskt, t.ex. ”*I* sadlen mig upp min gångare grå” (jfr Schrevelius 2008).

”Balladen följer på sitt sätt en estetik som tillhör det folkliga berättandet”, menar Sven-Bertil Jansson (1999:22). Han skriver också om balladernas ålderdomliga ord, fasta uttryck och formler som uttrycker en given idé (1999:27).

Forskare är inte ense om exakt vad en balladformel är. Otto Holzapfel (1980) gör en distinktion mellan *ornamentala* formler och *episka* formler. De förra har just en utsmyckande funktion och anses ha underlättat försångarens memorering av balladen. De senare har en signalfunktion för bestämda händelseförlopp och blir alltså en del av balladens narrativa mönster.

Otto Holzapfel skriver att ”De episke formler bærer og præger handlingen, og de skaber med en bestemt karakteriserende funktion den særlige balladeske stil, der bestemmer visen” (Holzapfel 1980:26).

5 Som presenterar två bortrövade unga kvinnor i refrängen i SMB 195, De bortstulna konungadöttrarna.

Med en strukturanalytisk metod visar Holzapfel att formelkedjor kan se ut på följande sätt: situation – aktion – konfrontation – reaktion, med en och annan alarmformel som specifik signal. Exempel på en sådan kan vara ”se ut så vida”. Att öppna en dialog med ”Och hör du, Riddar Olle, vad jag säger dig” indikerar konfrontation. ”Han axlar sitt skinn” är en presentationsformel medan ”Han sveper sitt huvud i skinn” antyder onda avsikter (Jansson 1999:25–26). En vanlig reaktionsformel är ”Han sitt svärd utdrog” följt av ett ödesdigert hugg som i Ebbe Skammelsson 125Bb:

Det var Herr Ebbe Skammelsson,
Han sitt slipade svärd utdrog.
Det var Jungfru Lucia lilla,
Hon för hans fötter dog.

Detta citat kan jämföras med moderna obehagliga deckaren eller thrillern som, liksom serien giallo,⁶ har fokus på själva mordet i deckarna. I thrillrar är seriemördare ett återkommande tema. Kungen i nedanstående citat, från Konung Valdemar och hans syster, SMB 160, kan ses som en seriemördare, som mördar sin syster och hennes älskare på grund av att de fått ett utomäktenskapligt barn. Dessutom orsakar kungen även indirekt att hans mor dör av sorg till följd av hans dåd. Citatet uppvisar en vanlig avslutningsformel med det episka tretalet, det så kallade *tredödsslutet*:

Innan dager på himmelen vart ljus,
Så var det tre lik uti konungens hus.
Det första var herr Peder, det andra var hans mö,
Den tredje var hans moder, av sorg blev hon död.

Genom mängden – tre lik – av kungens vrede och dåd förs ett känslöengagemang trots allt in i balladhandlingen.

Sammanfattningsvis kan sägas att balladerna byggs upp av alla eller flera av följande textelement, som är genreberoende och stommen i alla balladers uppbyggnad (jfr Byrman 2008:310):

- Introduktion
- Snabba scenbyten ofta med dialog (leaping and lingering)
- Fasta uttryck (”brune brand”, ”fingrarne små”, ”gångaren grå”)
- Stående vändningar – formler (”Och hör du ...”)
- Varierad repetition (incremental repetition)
- Omkväden – mellan- och slutomkväden (”I fråst och i källe”)
- Epilog

Balladernas lexikogrammatik

Min studie av kämpaballaderna visar att de följer den gängse och ovan presenterade berättelsestrukturen och har alla de stildrag som åskådliggjorts ovan.

Lexikogrammatiken har således pleonastiska småord (*allt, då, så, och*):

⁶ Benämningen *Giallo* kommer ifrån italienskans ord för *gul* som också var den färg förlaget Mondadoris pocketdeckares omslag haft sedan 1920-talet (Giallo 2012).

Ja Sköna jungfrun tittade allt utför sin dörr
Om henne så skola vi fäkta i dag.

(Den stridbara jungfrun, v. 16, SMB 207C)

De överflödiga orden är även frekventa i talspråket. Men i balladerna verkar småorden användas på ett annat sätt än i talspråket, nämligen för att skapa obetonade stavelser, som gör att berättelsen bättre harmonierar med textens meter och balladens melodi. Balladstrofens lexikon och grammatik är helt enkelt mer sammansvetsade än i obunden prosa till följd av versmåttets krav och melodiernas karaktär.

Dubbel satsdel, här pronomina omtagningar, är heller ingen ovanlig förekomst i balladsyntaxen. Pronomenet är för det mesta obetonat:

Och Sefuar han tager sigh ehnn littenn hest.

(De tolv starka kämpar, v. 4, SMB 198A)

Presentationskonstruktioner som ”Det var ...”, är ett gängse sätt att föra in en person i handlingen. Därefter omtalas vad han eller hon gör.

Det war Tårkel Trånnasson
han spente Spora på foot

(Vidrik Verlandsons kamp med Torkel Troneson, v. 3, SMB 197Aa)

Balladerna använder *konditional bisats* med utsatt subjunktion (om) följt av rak ordföljd för att uttrycka villkor.

Det war Tårkel Tronnesson,
han tala till sitt Wijf,
iag skall Rijda en dust i dag,
om då än ska giella mitt lijf,

(Vidrik Verlandsons kamp med Torkel Troneson, v. 3, SMB 197Aa)

Vi kan notera att den konditionala konstruktionen ovan är subjektlös, ett annat drag som förekommer i balladerna.

Men även omvänd ordföljd, liksom i de äldsta lagarna och folkliga berättelser, förekommer ofta för att uttrycka villkor i s.k. frågeformad konditional bisats, utan subjunktion och med omvänd ordföljd:

Ästu någon redelig Höfdingz Herre Sohn
så hålt och bida,
ästu någon HoreSohn,
så må du wähl Rijda,

(Vidrik Verlandsons kamp med Torkel Troneson, v. 6, SMB 197Aa)

Tabell 1 nedan listar kämpavisorna i studien med SMB-nummer (version eller variant), titel, antal verser och strofer samt anger hur många procent av makrosyntagmerna som har inversion. I kolumnen längst till höger anges källa och tidpunkt då balladen nedtecknades.

Tabell 1. *Kämpavisor i studien: Titel med SMB-nummer, antal verser, källa och ålder*

Titel och SMB-nr	Verser rader	Makrosyntagmer MS med inversion OO	Källa & ålder
197Aa: Vidrik Verlandsons kamp med Torkel Troneson	15 60	MS=39	OO=13 33 % Petter Rudebeck 1600-tal
198 Aa: De tolv starka kämpar	51 204	MS=156	OO=64 41 % Per Brahes visbok 1622
199A: Den stridbare munken	20 73	MS=61	OO=26 42 % Petter Rudebeck 1690-tal
200A: David och Goliat	22 88	MS=74	OO=22 30 % Piæ Cantiones Linköping 1595
201A: Fästmö befriar fästman	14 56	MS=37	OO=8 22 % Petter Rudebeck 1690-tal
202B: Syster befriar broder	39 78	MS=85	OO=21 25 % A Hartmansdorf 1810, Småland
203B: Ulf från Jern	39 156	MS=110	OO=30 25 % Götaland (Vgl, Sm) 1690- tal
204A: Sivert Snaresven	21 84	MS=65	OO=12 19 % Drottning Sofias visbok (Vgl)1600-tal
205Da: Sven Svanevit	13 52	MS=40	OO=29 72 % Carin Pehrsson, Sm, 1845
205Aa: Stolt herr Alf	12 48	MS=31	OO=10 32 % Ingjerd G-dotter (Vgl) 1670-tal
207C: Den stridbara jungfrun	34 68	MS=107	OO=20 19 % Södermanland 1865
208Aa: Kung speleman	13 52	MS=38	OO=20 53 % Petter Rudebeck 1690-tal
209A: Helleman unge	13 52	MS=39	OO=10 26 % Samuel Älvs visbok 1650-tal
210B: Sven Fötling och trollet	15 60	MS=44	OO=17 39 % E.G. Geijer (Värm, Dls) 1814–17
211A: Vidrik Verlandsons kamp med resen	38 152	MS=123	OO=21 18 % Götisk (Vgl) 1565–80
212Aa: Tors hammarhämtning	16 64	MS=40	OO=12 30 % Ingjerd G-dotter (Vgl) 1670-tal
213Aa: Esbjörn Prude och Ormen stark	39 156	MS=82	OO=21 26 % Ingjerd G-dotter (Vgl) 1670-tal
214Aa: Ulven starke	15 60	MS=43	OO=9 21 % Ingjerd G-dotter (Vgl) 1670-tal
215F: Orm ungersven	22 88	MS=67	OO=18 27 % David Arill, Grebbestad, 1919
216D: Holger Dansk och Burman	26 102	MS=82	OO=15 18 % Värm, okänd upptecknare, 1810-tal
217Lb: Ramunder	28 112	MS=170	OO=36 21 % Albert Fossum, Dingle, 1890-tal?
218Aa: Hemming och bergtrollet	24 96	MS=57	OO=11 19 % Ingjerd G-dotter (Vgl) 1670-tal
219A: Havsmannen	15 58	MS=48	OO=22 46 % Livgrenadär Åström Ögl (Sk), 1813

Alla de undersökta kämpavisorna har inversion i större eller mindre omfattning. Sammantaget finns inversion i 28 procent av makrosyntaxerna, vilket är nästintill identiskt med siffrorna för nutida svenskt tidningsspråk.⁷

Procenttalen för adverbial, objekt, predikativ och verbpartikel i tabell 2 baserar sig på summan av satserna med inverterad ordföljd.

Tabell 2. Satsled i fundamentet: Adverbial (Advl), objekt, predikativ (Pred.) och verbpartikel (Verbpart.)

Fundamentstruktur	Rak ordföljd	Inverterad ordföljd	Advl i Fundm.	Objekt Fundm.	Pred. fundm.	Verbpart. Fundm.
Total 1 647 MS	1 1183	464	324	111	15	14
100 %	72 %	28 %	70 %	24 %	3,0 %	3,0 %

Studien visar inte oväntat att det mest är adverbial i fundamenten (70 %) vid inversion, följt av objekt (24 %) samt nästan lika många predikativer (3,2 %) och verbpartiklar (3,0 %). Att det finns lika många verbpartiklar som predikativer i fundamenten var oväntat. I prosatexter är verbpartikel ytterst sällsynta i fundamentet.

Resumé

Ovan har jag visat att balladen oftast är en dramatisk historia med stående formler och omkväden som möter genrens behov på koncentration och intensitet i det språkliga uttrycket. Dessutom innehåller de flesta ballader en introduktion, snabba scenbyten, ofta med dialog (*leaping and lingering*), fasta uttryck ("brune brand"), stående vändningar – formler ("Och hörer du..."), varierad repetition (*incremental repetition*), omkväden ("I fråst och i källe") och oftast en epilog.

Studien visar också att balladernas lexikogrammatik har många småord och ålderdomliga ord. Bisatserna är inte många, men för en berättande text finns ovanligt många konditionala bisatser, både subjunktionsinledda och frågeformade konditionalsatser utan subjunktion, precis som i äldre svenskt lagspråk. När frågeformade konditionala adverbialsbisatser förekommer i fundamentet verkar de i första hand vara knutna till konfrontationsformler (lystringsformler) och till varierad upprepning, som i:

Ästu någon redelig Höfdingz Herre Sohn
så hålt och bida,
ästu någon HoreSohn,
så må du wähl Rijda,

(Vidrik Verlandsons kamp med Torkel Troneson, v. 6, SMB 197Aa)

Inversion förefaller vara ett allmänt drag i balladernas syntax. Argumentet att detta skulle ha med rimkraven att göra kan tillbakavisas, eftersom man lika gärna kunde ha haft rak ordföljd i de studerade meningarna. Slutsatsen blir alltså att inversion kan ses som en signal om att dramatiken ökar i berättelsen.

⁷ David Håkansson (2008) har gjort en studie av fundamentstrukturen i fornsvenska prosaverk. Hans undersökning visar att inversion är mycket vanligare i dem än i min balladstudie.

Elias Wessén pekar på balladernas stora kulturella betydelse. Han hävdar att de kan ge information om medeltidens språk och att de är en av få källor som står till buds. Dessutom är de liksom lagspråket den äldsta litterära språktradition som vi har kännedom om och som ger oss upplysningar om medeltidens språk, som vi annars inte hade kunnat få (Wessén 1928:69).

Balladerna tillhör alltså vår äldsta litterära tradition med linjer från reformationstiden, Stiernhielm, romantiken med Atterbom och Geijer ("böljan blå, barnen små") och fram till våra dagar genom Kerstin Ekman och Katarina Frostenson (jfr Schrevelius 2008).

Slutligen kan tilläggas att resultaten från mina tidigare studier (Byrman 2008) visar att balladernas innehåll i stort överensstämmer med de teman som finns i moderna deckargenrer i skrift och på film. För några år sedan hade musikmuseet i Stockholm en utställning om medeltida ballader som fortfarande är tillgänglig på deras webbplats (<http://www.musikmuseet.se/mh/index2.html>). Namnet på utställningen var och är *MORD & HOR*, ett drastiskt koncentrat av innehållet i många ballader. Det synliggör att våld och passioner är tongivande teman i många ballader, liksom i många deckare.

Referenser

- Ask, Sofia & Byrman, Gunilla, 2010. "Så slog han Anna med ett okänt antal knytnävsslag i ansiktet." Reliefanalys av polisstudenters och polisers skrivande. I: Smidt, Jon (red.) *Rammer for skrivning: om skriveutvikling i skole og yrkesliv*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Byrman, Gunilla 2008. "Nyfyndet 'Osteknoppen' – språk, innehåll och tolkning". I: *En värld för sig själv. Nya studier i medeltida ballader*. Red. Gunilla Byrman. Växjö: Växjö University Press.
- Carlsson, Ulf 2011. "Moralstycken för medelklassen – en översikt av efterkrigstidens svenska Deckare". *Humanetten* nr 27, Växjö, hämtad 2012-03-30 från (http://Inu.se/polopoly_fs/1.61701!Nr_27%2C_hosten_2011.pdf).
- George Stephens manuskriptsamling (GSMS), mitten av 1800-talet, Växjö stadsbibliotek.
- Giallo, 2012, Hämtat från Wikipedia 2012-03-30 (<http://sv.wikipedia.org/wiki/Giallo>).
- Gumbel, Ingetora, 2000. *Hörd angående misshandel: polisens protokoll vid förhör med misshandlade kvinnor och misstänkta män*. Stockholm: Stockholms Universitet, Institutionen för nordiska språk.
- Hildeman, Karl-Ivar 1985. *Tillbaka till balladen*. Stockholm: Svenskt visarkiv.
- Holzappel, Otto 1980. *Det balladeske. Fortællemåden i den ældre episke folkeviser*. Odense: Universitetsforlag.
- Håkansson, David, 2008. "Svenskans topikaliserings i diakron belysning." *Svenskans beskrivning 30* utg. av Cecilia Falk, Andreas Nord & Rune Palm. Stockholm: Stockholms universitet.
- Jansson, Sven-Bertil 1999. *Den levande balladen. Medeltida ballad i svensk tradition*. Stockholm: Prisma.
- Jørgensen, Nils & Svensson, Jan, 1986. *Nusvensk grammatik*. Malmö: Gleerups.

- Lilja, Eva 2006. *Svensk metrik*. Första upplagan. Stockholm: Svenska akademien.
- Persson, Leif GW 2010. *Den döende detektiven*. Albert Bonniers Förlag.
- Richmond, W. Edson 1990. *Esse est percipi: A Poetic Genre Created by Perceptions*. I: *Inte bara visor. Studier kring folklig diktning och musik*. Stockholm: Svenskt Visarkiv.
- Schrevelius, Ally 2008. "Balladspår i modern svensk litteratur". Magisteruppsats i nordiska språk, Växjö universitet, Institutionen för humaniora: <http://www.diva-portal.org> (Hämtad 2008-06-27).
- Sveriges medeltida ballader*, 1983–2001. Band 1–5, utgivna av Svenskt Visarkiv. Red. Bengt R. Jonsson, Margareta Jersild & Sven-Bertil Jansson. Stockholm: Svenskt visarkiv.
- Tapper, Michael 2011. *Snuten i skymningslandet: svenska polisberättelser i roman och på film 1965-2010*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2011.
- Wessén, Elias 1928. *Om de nordiska folkvisornas språkform*. I: *Nysvenska studier*. Uppsala.